

Vertailevan ja kansainvälisen kasvatuksen tarkastelua brittiläisittäin

Petteri Hansen

Crossley, Michael; Arthur, Lore & McNess, Elizabeth (toim.) 2016. Revisiting Insider–Outsider Research in Comparative and International Education. Oxford: Symposium Books. 264 s.

Vertaileva ja kansainvälinen kasvatuksen tutkimus elää tällä hetkellä murroskautta. Erilaisien yhteiskirjoitusprojektien, symposiumien ja tutkimushankkeiden satona aiheesta on viime vuosina julkaistu useita toimitettuja teoksia. Vertailevaa otetta on alettu soveltaa enenevässä määrin myös jatkuvasti liikkeessä olevien kasvatuksen ja koulutuksen ilmiöiden sosiologiseen ja historialliseen analyysiin. Tällainen tutkimuskohteiden dynamiikkoihin keskittyvä uusi vertaileva tutkimus on varsin tervetullutta: onhan vertailevaa tutkimusta kritisoitu yleisestikin niin tutkimuskohteidensa kuoliaaksi kolkkaamisesta, teoreettisen kunnianhimon puutteesta kuin metodologisesta nationalismista (Kauko ym. 2012). Osin myös näihin puutteisiin vastaa tutkimussymposiumin pohjalta laadittu kokoelmateos *Revisiting Insider–Outsider Research in Comparative and International Education* (2016).

Teos koostuu yhteensä 18:sta Isossa-Britanniassa työskentelevän kirjoittajan tekstistä. Tarkastelun keskiössä on tutkijan ja tutkittavan kulttuurin suhde sisä- ja ulkopuolisuuden erottelun näkökulmasta. Teoksen rakenne noudattaa seuraavanlaista yleiskaavaa: Neljä ensimmäistä lukua tarkastelevat vertailevan tiedon rakentumista sekä havaintopositioon että valtaan liittyvänä kysymyksenä. Tutkijat ovatkin lainanneet ulkopuolisuuden ja sisäpuolisuuden tarkasteluun käsitteistöä ja termistöä aiemman vertailevan tutkimuksen, etnografian sekä kulttuurintutkimuksen ja diskursiivisen tutkimuksen piiristä. Luvut 5–8 käsittelevät esimerkkitapausten kautta tutkijoiden roolia kulttuurien rajojen ylittäjinä ja luvut 9–11 sitä, miten kanta- tai valtaväestöön marginaalisessa suhteessa olevien ryhmien asema rakentuu tutkimusprosessissa. Viimeisissä luvuissa 12 ja 13 pohditaan professionaalista tietoa vertailevan tutkimuksen kohteena.

Päällimmäisenä kirjasta jäävät lukijalle mieleen lukuisat käsitteet, joiden avulla ulkona tai sisällä olemisen rajaa pyritään hahmottamaan ja haastamaan. Esimerkiksi kirjan toimittajat Elizabeth McNess, Lore Arthur ja Michael Crossley lähestyvät ilmiötä etnografisesti korostamalla antropologisesta tutkimuksesta tuttuja, kulttuurissa tiedetyn (*emic*) ja ulkopäin vertailun kautta (*etic*) konstruoituvan tiedon eroa. Useassa kirjan luvussa korostetaan tutkijan muuttuvaa asemaa ulko- ja sisäpuolisuuden välisessä jatkumossa. Vertaileva tutkija ei siis ole ulko- tai sisäpuolinen, vaan välissä oleva (*in-between*) ja mukanakulkija (*alongsider*), jonka mahdolliseen ulko- ja sisäpuolisuuteen vaikuttaa tutkimusprosessin etenemisen lisäksi myös se, minkä suhteen ulko- ja sisäpuolisuuden erottelu tapahtuu.

Erojakin kirjoittajakunnan lähestymistavoissa löytyy. Osassa teksteistä liikkuvuuden ajatellaan tapahtuvan ulko- ja sisäpuolisuuden oskillaationa siten, että tutkija ulkopuolisena tulee tutkimusprosessin aikana tietoiseksi sisäpuolisille usein itsestään selvistä ja siten vaikeasti tunnistettavista sosiaalisista säännöistä. Kuten Maroussia Raveaud kirjan viimeisessä kappaleessa huomauttaa, kyse ei ole ulko- ja sisäpuolisena olemisesta vaan ulko- ja sisäpuoliseksi tulemisesta. Osassa teksteistä tutkijan ja kohteen suhdetta pyritään puolestaan

hahmottamaan hieman habermasilaisittain niin sanotun kolmannen tilan (*third space*) käsitteen kautta, jossa keskustelun osapuolet tulevat tietoiseksi ja osin riippumattomaksi kulttuurisääntöjensä ohjaavuudesta.

Sisä- ja ulkopuolisuuteen liittyvien näkökulmien runsaus ei muodostu häiriöksi lukukokemukselle, mutta tarkastelujen päällekkäisyys – ja jossain määrin jopa tautologisuus – osin kyllä. Koska teos pohjautuu tutkimussymposiumiin, tiettyjen yhteistermien toistuvuus on ymmärrettävää. Kuitenkin esimerkiksi sosiologiasta lainattu refleksiivisyyden ja kriittisyyden jatkuva peräänkuuluttaminen ilman täsmällisempää pohdintaa ei varsinaisesti vakuuta lukijaa. Vaikka useassa tekstissä korostetaan erontekojen kuten etnisyyden, kielen ja sukupuolen merkitystä tiedonrakennuksessa, kirjoittajat suovat vain vähän palstatilaa episteemiselle pohdinnalle siitä, minkälaisia erontekoja heidän omissa havainnoissaan tullaan jatkuvasti tuottaneeksi. Tilanne on nurinkurinen jo siksi, että kirja on kirjoitettu puhtaasti brittivoimin, ja useat kirjan kirjoittajat ilmoittavat kirjoittavansa post-kolonialistisen teorian hengessä.

Erilaisista kieli- ja kulttuuritaustoista tulevat kirjoittajat kyllä pohtivat omaa taustaansa suhteessa tutkimuskohteeseen, mutta usein varsin arkisesti ja ilman yleisempää teoreettista tukea. Itselfreflektointi kohdistuu niihin vaikutuksiin, joita kulttuurilla oletetaan olevan, eikä tutkimukseen, joka selittää asioita kulttuurin kautta. Virkistävänä poikkeuksena mainittakoon Juliet McCafferyn teksti osallistumisesta tutkijana mustalais- ja kiertolaiskulttuuriin. McCafferyn tuo tekstissään hyvin esille jo aiemmin alkuperäiskansojenkin tutkimuksessa havaitun ongelman eli kysymyksen siitä, millä perustein tutkimuskohdetta voidaan arvostavasti kuvata kohteelle itselleen vieraiden elämänalueiden ja tietomuotojen erotteluiden kautta. Toisaalta kaikki tutkijat tuskin jakavat kirjoittajan paloa hahmottaa itseään äänenantajana tutkimusyhteisölleen.

Tiivistettynä kirjan ongelma on se, että vain harva teksteistä vie vertailuun liittyviä pohdintoja teoreettisessa mielessä riittävän pitkälle. Useat tekstit tyytyvät käyttämään kulttuuria asioiden selitysmalleina sen sijaan, että teksteissä sukeltaisiin pohtimaan sitä, mitä on tieto ja mitä on kulttuuri. Myös pohdinnat vertailun ja refleksiivisyyden rajoista loistavat poissaolollaan. Vertailua koskevan tarkan, hienosyisen ja pysähtelevän problematisoinnin sijaan kirjassa ovat etualalla tutkijoiden omat kokemukset lukuisista erilaisista tutkimushankkeista. Lukijana en voinut välttyä siltä vaikutelmalta, että kirjoittajakunnalla oli erityinen tarve korostaa erojen eksotiikkaa ja omaa kansainvälistä taustaansa.

Esitetystä kritiikistä huolimatta kirjalla on myös kiistämättömät ansionsa ja siksi teoksen soisi päätyvän vertailevaa tutkimusta tekevien ja opiskelevien lukulistalle. Kansainvälisen vertailun ohella monet kirjan luvuista tarjoavat hyviä näkökulmia myös kotikansainvälistyvien elämämpiirien tarkasteluun. Teoksesta välittyvä ajatus siitä, että vertailu tekee samanaikaisesti vieraasta tuttua ja tutusta vierasta kuvaa osuvasti vertailevan tutkimuksen tehtävää niiden säännönmukaisuuksien osoittajana, joille olemme itse sokeita. Kirja sysäsi itseni kirjoittamaan tutkijapäiväkirjaa jo muutamaa kuukautta ennen vuoden mittaiselle kenttäjaksolle lähtemistä. Vain taltioimalla havaintoja koko prosessin ajalta tutkijan on mahdollista tulla tietoiseksi vierauden ja tuttuuden rajojen vähittäin tapahtuvasta sekoittumisesta.

Kirjallisuus

Kauko, Jaakko; Simola, Hannu; Varjo, Janne & Kalalahti, Mira 2012. What Could a Dynamics Perspective Contribute to Comparative Research? Teoksessa Kivirauma, Joel; Jau-

Arvostelut

hiainen, Annukka; Seppänen, Pia & Kaunisto, Tuuli (toim.). Koulutuksen yhteiskunnallinen ymmärrys. *Social Perspectives on Education*. Kasvatusalan tutkimuksia no. 59. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura, 219–233.

KM (väit.) Petteri Hansen työskentelee tutkijana Helsingin yliopiston käyttäytymistieteiden laitoksella.